

Kodeks cywilny.

Tom II.

Komentarz do art. 353–626

Wydanie 2.

Skutki naruszenia norm względnie wiążących polemicznie, PPH 2011, Nr 6; *M. Sośniak*, Elementy winy nieumyślnej w prawie cywilnym, PNUŚ. Prace Prawnicze 1975, t. VI; *J. Steiner, L. Woods*, *Ch. Twigg-Flesner*, Textbook on EC, ???; *A. Stelmachowski*, Glosa do wyr. SN z 27.7.2000 r., IV CKN 85/00, OSP 2001, Nr 3; *tenże*, Nominalizm a wykonywanie w pieniądzu niepieniężnych zobowiązań, NP 1959, Nr 11; Stosowanie prawa wspólnotowego w porządku wewnętrznym z uwzględnieniem prawa polskiego (red. *D. Kornobis-Romanowska*), Warszawa 2004; *R. Strugała*, Umowne klauzule alokacji ryzyka przyszłej zmiany okoliczności a art. 357¹ k.c., PS 2011, Nr 7–8; *tenże*, Umowne ograniczenie prawa do wypowiedzenia bezterminowego zobowiązania o charakterze ciągłym. Uwagi na tle wyr. SN z 13.6.2013 r., V CSK 391/12, PS 2015, Nr 4; *K. Strzyczkowski*, Prawo gospodarcze publiczne, Warszawa 2011; *T. Szancitło*, Glosa do uchw. SN(7) z 17.11.2011 r., III CZP 5/11, OSP 2013, Nr 1, poz. 2; *M. Szczygiel*, Właściwość (natura) stosunku zobowiązaniowego jako ograniczenie zasady swobody umów, Pal. 1997, Nr 7–8; *S. Szer*, Prawo cywilne. Część ogólna, Warszawa 1967; *A. Szlęzak*, Sprzeczność z normą dyspozytywną to jednak sprzeczność z prawem – polemika, PPH 2011, Nr 7; *tenże*, Sprzeczność z normą dyspozytywną to mimo wszystko sprzeczność z prawem – odpowiedź na replikę, PPH 2011, Nr 11; *R. Szostak*, Glosa do uchw. SN z 24.6.1992 r., III CZP 78/92, PS 1993, Nr 6; *R. Szmidt*, Wypowiedzenie zobowiązania uwagi na tle wykładni art. 365¹ KC, SPP 2008, Nr 2; *A. Szpunar*, Glosa do uchw. SN z 24.6.1992 r., III CZP 78/92, OSP 1993, Nr 12, poz. 242; *tenże*, Odszkodowanie za szkodę majątkową. Szkoda na mieniu i osobie, Bydgoszcz 1998; *tenże*, Ustalenie odszkodowania w prawie cywilnym, Warszawa 1975; *tenże*, Wina poszkodowanego w prawie cywilnym, Warszawa 1971; *A. Szumański*, Renegocjacja umów w międzynarodowym obrocie gospodarczym. Studium prawnoporównawcze, Kraków 1994; *R. Tollik*, Glosa do post. SN(7) z 24.9.1993 r., III CZP 77/93, PB 1994, Nr 1; *G. Tracz*, Pojęcie wykonania i niewykonania zobowiązań w polskim prawie cywilnym, KPP 2009, Nr 1; *tenże*, Sposoby jednostronnej rezygnacji z zobowiązań umownych, Warszawa 2007; *E. Traple*, Ochrona słabszej strony umowy a kontrola treści umowy ze względu na przekroczenie granic swobody umów i sposób zawarcia umowy, KPP 1997, Nr 2; *R. Trzaskowski*, Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych. Art. 353¹ k.c., Kraków 2005; *tenże*, Roszczenie związane z prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 118 k.c., PS 2006, Nr 2; *tenże*, Właściwość (natura) zobowiązaniowego stosunku prawnego jako ograniczenie zasady kształtowania treści umów, KPP 2000, Nr 2; *R. Wawrzyńczak*, O pewnym modelu działania i dwu jego aplikacjach, Wrocław 1985; *L. Węgrzynowski*, Ekwiwalentność świadczeń w umowie wzajemnej, Warszawa 2011; *P. Winczorek*, Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Warszawa 2000; *T. Wiśniewski*, W sprawie interpretacji art. 358¹ § 3 k.c., PS 1992, Nr 3; *W. Wolter*, Reguły wyłączenia wielości ocen w prawie karnym, Warszawa 1961; *S. Wróńska*, Analiza pojęcia prawa podmiotowego, Poznań 1973; *S. Wróńska*, *M. Zieliński*, *Z. Ziemiński*, Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe, Warszawa 1974; *S. Wróńska*, *Z. Ziemiński*, Zarys teorii prawa, Poznań 1997; *A. Wróbel*, Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy, Kraków 2005; *S. Wyszogrodzka*, Dyssens w polskim prawie cywilnym, KPP 2004, Nr 4; *K. Zacharzewski*, Bitcoin jako przedmiot stosunków prawa prywatnego, MoP 2014, Nr 21; *tenże*, Praktyczne znaczenie bitcoina na wybranych obszarach prawa prywatnego, MoP 2015, Nr 4; *K. Zagrobelny*, Glosa do wyr. SN z 18.1.2001 r., V CKN 1840/00, OSP 2003, Nr 4, poz. 50; *tenże*, Wybrane zagadnienia wykonania zobowiązania pieniężnego w walucie obcej, PS 2017, Nr 9; *K. Zawada*, Przyrzeczenie publiczne w polskim prawie cywilnym, Warszawa 1987; *Z. Ziemiński*, Etyczne problemy prawoznawstwa, Wrocław 1972; *tenże*, Problemy podstawowe prawoznawstwa, Warszawa 1980; *F. Zoll*, Glosa do post. SN(7) z 24.9.1993 r., III CZP 77/93, PiP 1995, Nr 1; *J. Zołyński*, Glosa do wyr. SN z 5.11.2015 r., III PK 26/15, OSP 2017, Nr 1, poz. 5; *C. Żuławska*, Wokół zasady wolności umów (art. 353¹ i wykładnia zwyczaju), w: Prace cywilistyczne (red. *E. Gniewek*), AUWr Prawo 1994, Nr 238.

Art. 353. [Pojęcie]

§ 1. Zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić.

§ 2. Świadczenie może polegać na działaniu albo na zaniechaniu.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Zobowiązania – wprowadzenie	1–6	4. Pozakodeksowe prawo zobowiązań . . .	4
1. Księga trzecia Kodeksu cywilnego . . .	1	5. Świadomość prawna uczestników obro-	
2. Zakres normowania prawa zobowiązań	2	tu	5
3. Cechy prawa zobowiązań	3		

6. Domniemanie dyspozytywności przepisów	6	E. Świadczenie – przedmiot zobowiązania	26–29
II. Przepisy normujące prawo zobowiązań	7–14	1. Przedmiot zobowiązania	26
1. Księga trzecia Kodeksu cywilnego	7	2. Świadczenie a działania przygotowawcze	27
2. Inne księgi Kodeksu cywilnego	8	3. Wartość świadczenia	28
3. Pozakodeksowe prawo zobowiązań	9	4. Związek świadczenia z uprawnieniem względnym	29
4. Prawo międzynarodowe i prawo Unii Europejskiej	10	F. Dług a odpowiedzialność	30–31
5. Zasady współstosowania przepisów kodeksowych i pozakodeksowych	11	1. Rozróżnienie pomiędzy długiem a odpowiedzialnością	30
6. Reguły wyłączenia wielości ocen	12	2. Modyfikacja obowiązku zachowania wynikającego ze świadczenia	31
7. Trudności w praktyce stosowania prawa	13	G. Różnice w stosunku do praw bezwzględnych	32–33
8. Zasada stosowania przepisów księgi trzeciej KC do wszystkich zobowiązań	14	1. Cechy zobowiązania	32
III. Pojęcie zobowiązania	15–20	2. Wierzytelności o rozszerzonej skuteczności	33
1. Zobowiązanie	15	H. Odpowiedzialność osobista	34–35
2. Wierzyciel	16	1. Odpowiedzialność dłużnika	34
3. Dłużnik	17	2. Wyjątki od zasady odpowiedzialności osobistej	35
4. Zobowiązania wzajemne	18	VI. Świadczenia	36–43
5. Obowiązek dłużnika	19	1. Przedmiot zobowiązania	36
6. Uprawnienie wierzyciela	20	2. Świadczenie	37
IV. Źródła zobowiązań	21	3. Świadczenia jednorazowe, okresowe i ciągłe	38
1. Katalog źródeł zobowiązań	21	4. Świadczenia podzielne i niepodzielne	39
V. Cechy zobowiązania	22–35	5. Świadczenia oznaczone co do tożsamości i oznaczone co do gatunku	40
A. Przynajmniej dwustronny charakter relacji	22	6. Świadczenia pieniężne	41
1. Relacje dwustronne lub wielostronne	22	7. Świadczenia rezultatu i starannego działania	42
B. Wierzyciel – dłużnik	23	8. Świadczenia wzajemne	43
1. Relacja wierzyciel – dłużnik	23		
C. Względny charakter uprawnień	24		
1. Uprawnienia względne	24		
D. Korelatywność praw i obowiązków	25		
1. Korelatywność praw i obowiązków	25		

I. Zobowiązania – wprowadzenie

- 1 1. **Księga trzecia Kodeksu cywilnego.** Artykuł 353 KC jest pierwszym przepisem w księdze trzeciej KC. Rozpoczyna on prawo zobowiązań.
- 2 2. **Zakres normowania prawa zobowiązań.** Prawo zobowiązań normuje **szczególnie (względne) stosunki prawne**, oparte na swoistej więzi pomiędzy podmiotem zobowiązanym a podmiotem, względem którego jest on zobowiązany, polegającej na swoistej powinności opartej na istnieniu roszczenia, czyli prawa domagania się od zobowiązanego, by ten zachował się zgodnie z treścią swej powinności – spełnił świadczenie (zob. np. *E. Łętowska*, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 5).
- 3 3. **Cechy prawa zobowiązań.** Prawo zobowiązań różni się od innych działów prawa tym, że zobowiązaniowe stosunki prawne mogą być rozmaite. Nie tylko mogą one odbiegać od typowych kształtów unormowanych przez ustawodawcę, lecz również mogą wyprzedzać (i często wyprzedzają) przewidywania ustawodawcy. W dzisiejszym świecie zobowiązania są budowane przez praktykę, przez ustawodawcę zaś tylko w niewielkiej części. Właśnie w obszarze prawa zobowiązań autonomia woli jest szczególnie widoczna (zob. uw. do art. 353¹).
- 4 4. **Pozakodeksowe prawo zobowiązań.** Nie tylko zatem wiele zobowiązań wynika z nienazwanych umów, lecz wiele umów zobowiązaniowych normowanych jest poza KC, np. w prawie autorskim, w prawie własności przemysłowej, w prawie wekslowym, czy szerzej – w prawie papierów wartościowych, w prawie konsumenckim, bankowym, przewozowym, lotniczym, morskim, energetycznym, mieszkaniowym, spółdzielczym,

rodzinnym, ubezpieczeniowym itp. W tych aktach normowane są m.in. zobowiązania o charakterze cywilnoprawnym.

5. **Świadomość prawna uczestników obrotu.** Prawo zobowiązań to nie prawo nakazów i zakazów. Jego zadaniem jest optymalne ukształtowanie podstaw obrotu cywilnoprawnego. W tym dziale prawa szczególnie istotna jest świadomość prawna uczestników obrotu. Działanie zasady *ignorantia iuris nocet* w prawie zobowiązań nie jest ograniczone do niezajomości stanu normatywnego, lecz również do nieświadomości własnych praw podmiotowych (tak trafnie E. Łętowska, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 1).

6. **Domniemanie dyspozytywności przepisów.** Dlatego też w płaszczyźnie prawa zobowiązań szczególnie widoczna jest ogólna konstrukcja KC – domniemanie dyspozytywności przepisów. Taką konstrukcją KC wywodzi się z ogólnie pojmowanej kompetencji stron do kształtowania stosunków prawnych przez dokonywanie czynności prawnych (autonomia woli). Skoro bowiem strony władne są kształtować stosunki prawne za pomocą czynności prawnych, to konstrukcje przewidziane w przepisach KC należy traktować jako legislacyjne propozycje (zob. uw. do art. 353¹). Oznacza to zarazem wiodącą rolę oświadczeń woli stron w prawie zobowiązań, ponieważ normy dyspozytywne, których jest w prawie prywatnym najwięcej, kształtują stosunek prawny. Wyjątkiem od ogólnej zasady dyspozytywności są jedynie te przepisy, z których wyraźnego brzmienia wynika charakter imperatywny, oraz te, których treść jest odzwierciedleniem zasady moralnej, potrzeby społecznej lub ochrony porządku publicznego, czy ochrona pewnych doniosłych prawnie wartości społecznych, interesów stron czynności lub osób trzecich, która dyktować będzie potrzebę limitowania swobody kontraktowej poprzez zakaz regulacji stosunku prawnego w sposób odmienny od określonego w normie prawnej [tak A. Jedliński, J. Mędrzecka, Zasada swobody umów, s. 88, 90. Domniemanie dyspozycyjności norm KC przyjmują również: C. Żuławska, Wokół zasady wolności umów, s. 175–176; J. Guśc, O właściwości (naturze) stosunku prawnego, s. 23; Radwański, Prawo cywilne, 2005, s. 280]. Taką konstrukcją KC wywodzi się z ogólnie pojmowanej kompetencji stron do kształtowania stosunków prawnych przez dokonywanie czynności prawnych (autonomia woli), stanowiącej przenikającą cywilistykę zasadę pozwalającą stronom na kształtowanie stosunków prawnych według własnego upodobania (zob. szerzej uw. do art. 353¹).

II. Przepisy normujące prawo zobowiązań

1. **Księga trzecia Kodeksu cywilnego.** Ogólne konstrukcje i instytucje zobowiązań unormowane są przepisami księgi trzeciej KC. Jest to „ustawa bazowa dla prawa zobowiązań” (zob. E. Łętowska, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 6). Dzieli się ona na część ogólną i część szczególną zobowiązań.

2. **Inne księgi Kodeksu cywilnego.** Przepisy normujące stosunki zobowiązaniowe znajdują się także w innych księgach KC, np. zobowiązania związane ze spadkiem (księga czwarta), zobowiązania towarzyszące własności i innym prawom rzeczowym (księga druga), instytucje z części ogólnej KC, których zastosowania dominuje w prawie zobowiązań (warunek, termin) (księga pierwsza).

3. **Pozakodeksowe prawo zobowiązań.** Wiele zobowiązaniowych stosunków prawnych unormowanych jest poza KC (np. w prawie autorskim, własności przemysłowej, bankowym, wekslowym i czekowym, w innych ustawach normujących papiery wartościowe, w prawie konsumenckim, energetycznym, ubezpieczeniowym, lotniczym, w KM).

- 10 4. Prawo międzynarodowe i prawo Unii Europejskiej.** Wiele zobowiązaniowych stosunków prawnych unormowanych jest także w międzynarodowych konwencjach i w prawie UE, które znajduje bezpośrednie zastosowanie w naszym porządku prawnym jako odrębny w stosunku do norm prawa międzynarodowego publicznego system regulacji normatywnej obowiązujący w polskim systemie prawnym.
- 11 5. Zasady współstosowania przepisów kodeksowych i pozakodeksowych.** W KC znajdują się następujące typy unormowań regulujących współstosowanie przepisów KC z przepisami pozakodeksowymi: 1) funkcja uzupełniająca [art. 56 KC, z którego wynika, że „czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone (...)”, decydując o kształcie tzw. *lex contractus*, również w stosunkach zobowiązaniowych normowanych przepisami pozakodeksowymi]; 2) funkcja normująca – na podstawie niektórych przepisów KC (art. 845, 907) unormowania kodeksowe wymuszają swoje zastosowanie odnośnie do stosunków prawnych normowanych w aktach prawnych pozakodeksowych; 3) funkcja wyłączająca na zasadzie subsydiarności – niektóre przepisy wyraźnie wyłączają stosowanie KC w odniesieniu do zobowiązań normowanych przepisami pozakodeksowymi (art. 820, 775, 795; zob. bliżej E. Łętowska, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 6–7).
- 12 6. Reguły wyłączania wielości ocen.** W celu zdeterminowania właściwej do zastosowania normy do zobowiązań stosować należy reguły wyłączania wielości ocen: 1) najszersze zastosowanie znajdzie reguła wyłączania wielości ocen oparta na paremii *lex specialis derogat legi generali*. Dotyczy ona dwóch różnych dyspozycji, z których każda związana jest z odmienną hipotezą, gdy słowne sformułowanie tych hipotez jest tego rodzaju, że cały zakres hipotezy *legis specialis* mieści się w zakresie hipotezy *legis generalis* (Z. Radwański, w: System PrCyw, t. I, 1985, s. 127; A. Ohanowicz, Zbieg norm, s. 45 i n.; E. Łętowska, Zbieg norm, s. 27 i n.); 2) zakresy norm mogą pozostawać w stosunku krzyżowania (interferowania). W takim przypadku zastosowanie może znaleźć reguła *lex consumens derogat legi consumptae*. Pozwala ona na wnioskowanie o pochłanianiu jednej normy przez drugą na podstawie kryterium ocennego stosunku dyspozycji, tzn. że jedna z nich staje się z uwagi na jej cel i funkcję zbędna, ponieważ problem rozwiązany jest przez dyspozycję pochłaniającą (zob. W. Wolter, Reguły wyłączania wielości ocen, s. 91; S. Grzybowski, w: System PrCyw, t. I, 1985, s. 128; E. Łętowska, Zbieg norm, s. 29–30). W mechanizmie *lex consumens derogat legi consumptae* korzystne jest oparcie wyboru normy na kryterium celu i funkcji, gdyż pozwala na wyselekcjonowanie normy najlepiej chroniącej interes uprawnionego; 3) reguła *lex primaria derogat legi subsidiariae* nie przedstawia szerszego znaczenia w prawie cywilnym. Taki zbieg norm również opiera się na kryterium o charakterze celowościowym, choć o nieco innym charakterze niż w przypadku *lex consumens derogat legi consumptae* – chodzi tu o ocenny stosunek dyspozycji polegający na tym, że jedna z norm staje się zbędna w następstwie rozwikłania problemu przez dyspozycję pochłaniającą (zob. S. Grzybowski, w: System PrCyw, t. I, 1985, s. 128). Przykładem mechanizmu *lex primaria derogat legi subsidiariae* jest art. 775 KC, który stanowi, że zawarta w przepisach tytułu XXV KC regulacja ma charakter subsydiarny w stosunku do uregulowań zawartych w przepisach szczególnych, a w konsekwencji powinno się ją stosować wyłącznie w kwestiach nieuregulowanych w tych przepisach (zob. uw. do art. 775 KC).
- 13 7. Trudności w praktyce stosowania prawa.** Zważywszy na wielość konkurencyjnych przepisów oraz złożoność i niejednoznaczność powyższych reguł stosowanie prawa cywilnego może powodować pewne trudności. Podstawowa trudność wynika z trudności nadążenia regulacji normatywnych za dynamiką zmian w życiu społecznym

i gospodarczym. Podstawowe trudności kwalifikacyjne w dziedzinie prawa zobowiązań wynikają z konieczności odniesienia nowych konstrukcji obligacyjnych kreowanych przez strony do tradycyjnej konstrukcji kodeksowej. Elastyczność obligacyjnych konstrukcji normatywnych tę niedogodność w znacznym stopniu eliminuje.

8. Zasada stosowania przepisów księgi trzeciej KC do wszystkich zobowiązań. 14
Proces stosowania prawa cywilnego nieco upraszcza przyjęcie zasady, że przepisy księgi trzeciej KC należy stosować do wszystkich zobowiązań, również do tych nienormowanych w KC, o ile ze wskazanych wyżej zasad nie wynika przełamanie powyższej zasady (tak również, jeśli dobrze odczytuję intencję, E. Łętowska, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 6–7).

III. Pojęcie zobowiązania

1. **Zobowiązanie** zawsze stanowi prawną relację pomiędzy dwiema stronami: 15
wierzycielem i dłużnikiem.

2. **Wierzyciel** – strona czynna – to strona uprawniona w stosunku zobowiązaniowym. 16

3. **Dłużnik** – strona bierna – to strona zobowiązana w stosunku zobowiązaniowym. 17

4. **Zobowiązania wzajemne.** Bardzo często mamy do czynienia ze splotem ról 18
w stosunku zobowiązaniowym i wówczas strony są względem siebie jednocześnie dłużnikami i wierzycielami – jest to szczególnie widoczne w umowach dwustronnie zobowiązujących, a zwłaszcza wzajemnych. Splot ról dłużnej i wierzycielskiej nie musi być symetryczny. O ile w umowach wzajemnych strony postrzegają swe prawa i obowiązki jako wzajemne odpowiedniki, przy czym nie muszą one być odpowiednikami w sensie obiektywnym, o tyle w innych umowach dwustronnie zobowiązujących obowiązki dłużne stron zwykle nie są w pełni symetryczne.

5. **Obowiązek dłużnika.** Przedmiotem obowiązku dłużnika (obligacja) jest speł- 19
nienie dłużnego **świadczenia**, czyli działanie w określony sposób bądź zaniechanie określonego działania. Tak postrzegamy zobowiązanie **od strony biernej (dłużnej)**.

6. **Uprawnienie wierzyciela.** Przedmiotem uprawnienia wierzyciela jest prawo 20
podmiotowe uprawniające do żądania od dłużnika spełnienia dłużnego świadczenia, czyli zachowania się w określony sposób bądź zaniechanie określonego działania. Tak postrzegamy zobowiązanie **od strony czynnej (wierzycielskiej)**.

IV. Źródła zobowiązań

1. **Katalog źródeł zobowiązań.** Najogólniej rzecz ujmując, źródłem stosunku 21
zobowiązaniowego są następujące **zdarzenia prawne**: 1) **czynność prawna** jest podstawowym źródłem zobowiązania. Cywilistyczna zasada autonomii woli realizowana jest przede wszystkim przy pomocy czynności prawnej – opartej na oświadczeniu woli czynności konwencjonalnej, za pomocą której podmioty cywilnoprawne, w sposób i przy spełnieniu przesłanek prawem przewidzianych, wywołują skutki w sferze prawa cywilnego: a) **umowa** w prawie zobowiązań szczególne miejsce zajmuje jako główne źródło zobowiązania. Umowa to czynność prawna, którą konstytuują przynajmniej dwa oświadczenia woli. Przedmiotem tych oświadczeń woli w umowach zobowiązaniowych jest kreowanie zobowiązania (przynajmniej jednostronnego). Podstawą kreowania stosunków umownych jest swoboda umów (zob. uw. do art. 353¹), b) **jednostronne czynności prawne** są źródłem stosunków zobowiązaniowych (zob. np. art. 968 KC – zapis zwykły testamentowy; art. 919 KC – przyrzeczenie publiczne). Co do dyskusji na temat dopuszczalności rozciągania zasady swobody umów na jednostronne

czynności prawne – zob. uw. do art. 353¹, c) nie ma podstaw do wyodrębniania kategorii *quasi*-kontraktów dla instytucji *negotiorum gestio* (prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia). Prawdłowo ustawodawca unormował tę instytucję w ramach umów (zob. również E. Łętowska, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 13–14); 2) **czyny niedozwolone** są źródłem stosunków zobowiązaniowych jako zdarzenia prawne (zob. uw. do art. 415 i n.); 3) **bezpodstawne wzbogacenie** jest – jako zdarzenie prawne – źródłem zobowiązania (zob. uw. do art. 405 i n.); 4) **akty administracyjne** o skutkach bezpośrednich stanowią źródło zobowiązania (np. art. 119 GospNierU – decyzja o wyłączeniu; ustanowienie pełnomocnika z urzędu przez okręgową radę adwokacką lub okręgową radę radców prawnych – na podstawie postanowienia sądu lub ustanowienia postanowieniem sądu obrońcy z urzędu); 5) **konstytytywne orzeczenia sądów** mogą być źródłem stosunków zobowiązaniowych (zob. uw. do art. 64).

V. Cechy zobowiązania

A. Przynajmniej dwustronny charakter relacji

- 22 1. **Relacje dwustronne lub wielostronne.** Zobowiązania to relacje prawne dwustronne lub wielostronne. Po stronie wierzycielskiej i dłużnej może wystąpić więcej podmiotów posiadających zdolność prawną. Mamy wówczas do czynienia z wielością dłużników lub wierzycieli (art. 366 i n. KC).

B. Wierzyciel – dłużnik

- 23 1. **Relacja wierzyciel – dłużnik.** Charakterystyczne dla zobowiązania są dwie strony relacji: **wierzyciel i dłużnik**. Może być ona wzbogacona o istnienie innych podmiotów (zob. uw. do art. 393). W wykonanie zobowiązania mogą też być zaangażowane osoby niebędące uczestnikami stosunku zobowiązaniowego, tj. pomocnicy, przedstawiciele, zastępcy (zob. uw. do art. 356 i 474; zob. również P. Machnikowski, w: *Gniewek*, Komentarz KC, 2006, s. 498). Szczególnie widoczne jest to w przypadku wykonywania zobowiązań przez strony będące osobami prawnymi lub podmiotami ustawowymi, o których mowa w art. 33¹ KC, gdzie zobowiązania wykonują często osoby niewchodzące w skład organów zarządzających: pracownicy lub osoby pozostające w innej relacji prawnej.

C. Względny charakter uprawnień

- 24 1. **Uprawnienia względne.** Dla zobowiązania charakterystyczne jest istnienie uprawnień typowych dla praw podmiotowych typu względnego. Pojęcie prawa podmiotowego obejmuje swoim zakresem: uprawnienia – roszczenia, zarzuty, uprawnienia kształtujące, kompetencje (o charakterze roszczeń procesowych lub do dokonania innych czynności konwencjonalnych) czy wreszcie złożone sytuacje prawne pewnych podmiotów, będące zespołami połączonych ze sobą w różny sposób uprawnień, roszczeń czy kompetencji (zob. S. Wróńska, Analiza pojęcia prawa podmiotowego, s. 52–56). W prawie zobowiązań prawem podmiotowym jest wierzytelność – zespół poszczególnych obowiązków i uprawnień związanych z długiem i wierzytelnością, przede wszystkim roszczeń, lecz również niekiedy praw kształtujących, zarzutów (zob. A. Klein, Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego, s. 64; Radwański, Olejniczak, Zobowiązania, 2014, s. 14–15).

D. Korelatywność praw i obowiązków

- 25 1. **Korelatywność praw i obowiązków.** W stosunkach zobowiązaniowych uprawnienia (prawa) jednej strony stanowią zwykle korelat obowiązku drugiej strony

(Z. Ziemiński, Problemy podstawowe prawoznawstwa, s. 352 i n.). Korelatywnie względem siebie są również dług i wierzytelność w tym sensie, że treść jednego z nich pozwala na ustalenie treści drugiego (zob. Radwański, Olejniczak, Zobowiązania, 2014, s. 16).

E. Świadczenie – przedmiot zobowiązania

1. Przedmiot zobowiązania. Przedmiot zobowiązania unormowany jest wyraźnie **26** w treści komentowanego artykułu. Polega on na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić. Świadczenie jako przedmiot obowiązku dłużnika, w myśl art. 353 § 2 KC, może polegać na działaniu albo na zaniechaniu. Spełnienie dłużnego świadczenia może zatem wymagać działania w określony sposób (np. namalowanie obrazu, zapłata ceny, przeniesienie własności rzeczy) bądź zaniechania określonego działania, do którego dłużnik jest uprawniony (np. powstrzymanie się od przejazdu drogą ustanowioną w służebności, zaniechanie korzystania z grilla w ogródku).

2. Świadczenie a działania przygotowawcze. Tylko te działania i zachowania **27** dłużnika są świadczeniem, które są związane ze sobą funkcjonalnie, prowadzą bezpośrednio do wyniku będącego zasadniczym celem zobowiązania i które określają jego charakter. Od pojęcia „świadczenia” odróżnia się działania przygotowawcze „bardzo różnorodne i zależne od przypadkowych okoliczności, których podjęcie przez dłużnika umożliwia mu w dalszej dopiero kolejności wykonanie właściwego świadczenia” (zob. T. Dybowski, w: System PrCyw, t. III, cz. 1, 1981, s. 85). Nie są one przedmiotem samodzielnych roszczeń, ich wykonanie nie jest zagrożone samodzielną sankcją i nie mogą być one egzekwowane samodzielnie (np. takie działania sprzedawcy, jak np. nabycie własności rzeczy, której poprzednio nie był właścicielem, po to, aby w dalszej kolejności przenieść jej własność na kupującego, czy też strzeżenie tej rzeczy przed utratą).

3. Wartość świadczenia. Świadczenie samo w sobie jest korzystne dla upraw- **28** nionego, tzn. dla świadczącego jest ono obciążeniem (ma ujemną wartość), dla uprawnionego wiąże się z korzyścią (ma wartość dodatnią). W odróżnieniu od roszczeń opartych na prawie rzeczowym, roszczenie o spełnienie świadczenia ma wartość samo w sobie, nie zaś jedynie w odniesieniu do prawa bezwzględnego, którego ochronie służy, jak np. roszczenie windykacyjne czy negatoryjne (zob. uw. do art. 222 i 223; zob. również: P. Machnikowski, w: Gniewek, Komentarz KC, 2006, s. 500; Radwański, Olejniczak, Zobowiązania, 2014, s. 43).

4. Związek świadczenia z uprawnieniem względnym. Właśnie dlatego, że **29** świadczenie od początku wiąże się z istnieniem uprawnienia względnego, określa się je jako *ius in personam* dla odróżnienia od praw bezwzględnych *ius in rem*. W ramach tych ostatnich wprawdzie również można wyróżnić roszczenia, lecz są one następstwem naruszenia prawa bezwzględnego, skutecznego *erga omnes* (E. Łętowska, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 15).

F. Dług a odpowiedzialność

1. Rozróżnienie pomiędzy długiem a odpowiedzialnością. W obrębie zobo- **30** wiązań możliwa jest modyfikacja treści stosunku zobowiązaniowego w czasie jego trwania. Istotne jest tu rozróżnienie pomiędzy długiem a odpowiedzialnością. Dług polega zawsze na obowiązku spełnienia określonego świadczenia na rzecz wierzyciela. Istota odpowiedzialności opiera się na tym, że prawo przewidyuje instytucje gwarantujące zaspokojenie interesu wierzyciela na wypadek, gdyby dłużnik

nie zachował się zgodnie z treścią obowiązku dłużnego i nie spełnił swojego pierwotnego świadczenia. W rachubę wchodzi wówczas odsetki, reżim szeroko pojętej odpowiedzialności za dług, z odpowiedzialnością odszkodowawczą na czele, oraz możliwość zastosowania sankcji w postaci egzekucji przymusowej orzeczenia sądowego (zob. również A. Olejniczak, w: *Kidyba, Komentarz KC*, t. III, cz. 1, 2010, s. 23–24; Radwański, *Olejniczak, Zobowiązania*, 2014, s. 20). Możliwe jest zatem istnienie długu bez odpowiedzialności (np. w przypadku zobowiązań naturalnych) oraz istnienie odpowiedzialności bez dłużnego obowiązku o charakterze obligacyjnym (np. odpowiedzialność nabywcy nieruchomości obciążonej hipoteką lub nieruchomości, co do której prowadzona jest egzekucja po jej zajęciu, art. 930 § 1 KPC).

- 31 2. Modyfikacja obowiązku zachowania wynikającego ze świadczenia.** Obowiązek zachowania się zgodnie z treścią zobowiązania, czyli wykonania obowiązku dłużnego polegającego na spełnieniu świadczenia w kształcie pierwotnie określonym, może ulec przekształceniu lub rozbudowaniu nie tylko z powodu określonego zdarzenia prawnego w koniunkcji z działaniem norm prawnych: m.in. zapłaty odsetek (art. 481 KC), obowiązku naprawienia szkody z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (art. 471 i n. KC), zapłaty kary umownej (art. 483 KC), zwrotu wzajemnych świadczeń (art. 494 KC) itp., lecz także ze względu na umowne zmiany treści stosunku, które strony będą uważały za potrzebne, a które nie wykraczają poza granice swobody kontraktowania (art. 353¹ KC). Stosunek zobowiązaniowy jest bowiem dynamicznym stosunkiem prawnym i jego treść może ulegać zmianie w czasie jego trwania (i zwykle ulega). Zobowiązania są odbiciem życia gospodarczego. To potrzeby jego uczestników, a nie ustawodawca, decydują o treści zobowiązań. Stąd też domniemanie dyspozytywności norm jest szczególnie ważne dla prawa zobowiązań.

G. Różnice w stosunku do praw bezwzględnych

- 32 1. Cechy zobowiązania**, określanego jako **prawo podmiotowe o charakterze względnym**, najlepiej widoczne są na tle praw bezwzględnych, stanowiących przeciwną kategorię: 1) zobowiązanie jest **stosunkiem względnym** – relatywnym (skutecznym *inter partes*). Wierzytelność przysługuje oznaczonej osobie względem oznaczonej osoby. Ta cecha odróżnia zobowiązania od praw bezwzględnych, występujących przede wszystkim w prawie rzeczowym, których cechą charakterystyczną jest, że wszyscy zobowiązani są do powstrzymania się od naruszeń prawa rzeczowego. Prawo bezwzględne indywidualizuje się i konkretyzuje w postaci roszczenia dopiero wówczas, gdy dojdzie do jego naruszenia. Wówczas dopiero roszczenie staje się podobne do roszczenia obligacyjnego. Zobowiązanie od początku do końca jest prawem względnym; 2) dla praw bezwzględnych charakterystyczne jest istnienie *droit de suite*, czyli możliwości wystąpienia od następcy prawnego przedmiotu prawa bezwzględnego w myśl zasady, że prawo rzeczowe „podąża za rzeczą” (najczęściej będzie to możliwość zaspokojenia się z rzeczy). Zobowiązanie zawsze wyznaczone jest poprzez relację wobec strony, nie przedmiotu; 3) wierzytelności nie podlegają tzw. prawu pierwszeństwa, które jest charakterystyczne dla praw rzeczowych (zob. uw. do art. 249). W przypadku konkurencji, zawsze pierwszeństwo ma prawo rzeczowe (zob. bliżej E. Łętowska, w: *System PrPryw*, t. 5, 2006, s. 15–16).
- 33 2. Wierzytelności o rozszerzonej skuteczności.** Powyższe różnice nieco zacierają się w przypadku wierzytelności o tzw. rozszerzonej skuteczności, tj. prawa dożywocia (art. 910 KC), najmu lokali (art. 690 KC), wpisu niektórych wierzytelności do ksiąg wieczystej na podstawie art. 16 i 17 KWU. Na tej podstawie wpisane mogą być: prawo najmu lub dzierżawy, prawo odkupu lub pierwokupu, prawo

dożywocia, roszczenie o przeniesienie własności nieruchomości lub użytkownia wieczystego albo o ustanowienie ograniczonego prawa rzeczowego. Dotyczy to także roszczeń przyszłych, roszczeń wynikających z określenia zarządu lub sposobu korzystania z nieruchomości przez współwłaścicieli lub wieczystych użytkowników, roszczeń współwłaścicieli wyłączających uprawnienie do zniesienia współwłasności, wierzytelności banku hipotecznego zabezpieczone hipoteką oraz informacje, że zostały one wpisane do rejestru zabezpieczenia listów zastawnych, prawo z umowy *timeshare* (zob. również *Radwański, Olejniczak, Zobowiązania*, 2014, s. 17; *E. Łętowska*, w: *System PrPryw*, t. 5, 2006, s. 15–16). Pewnymi elementami przełamującymi względny charakter zobowiązania są bezskuteczności względne, umożliwiające zaspokojenie poza stosunkiem zobowiązaniowym – skarga pauliańska i *ius ad rem* (zob. uw. do art. 527 i n. oraz do art. 59).

H. Odpowiedzialność osobista

1. **Odpowiedzialność dłużnika.** Zasadą w zobowiązaniowych stosunkach prawnych 34 jest **osobista, nieograniczona** odpowiedzialność dłużnika (i tylko dłużnika) całym majątkiem za swój dług.

2. **Wyjątki od zasady odpowiedzialności osobistej.** Wyjątki od tej zasady to: 1) od- 35 powiedzialność wyodrębnioną częścią majątku – *cum viribus patrimonii* (zob. uw. do art. 1031 § 1); 2) odpowiedzialność do maksymalnej wartości określonej kwotowo – *pro viribus patrimonii* (zob. uw. do art. 1031 § 2); 3) odpowiedzialność rzeczowa, np. w razie obciążenia rzeczy zastawem (art. 306 KC), hipoteką (art. 65 KWU) lub prawem dożywocia (art. 910 KC); 4) brak odpowiedzialności – w zobowiązaniach naturalnych (zob. np. art. 413 § 1 KC; zob. też *Radwański, Olejniczak, Zobowiązania*, 2014, s. 21–25).

VI. Świadczenia

1. **Przedmiot zobowiązania.** Przedmiotem zobowiązania jest prawo żądania przez 36 wierzyciela od dłużnika spełnienia świadczenia, a dłużnik powinien obowiązkowi spełnienia świadczenia uczynić zadość.

2. **Świadczenie** jako przedmiot obowiązku dłużnika może polegać na działaniu albo 37 na zaniechaniu. To jest najprostsze i najbardziej podstawowe rozróżnienie. Klasyfikacja świadczeń jest dalece bardziej złożona.

3. **Świadczenia jednorazowe, okresowe i ciągłe.** Jeden z istotniejszych podziałów 38 to podział na świadczenia jednorazowe, okresowe i ciągłe, którego podstawą jest znaczenie czynnika czasu dla treści i rozmiaru świadczenia (zob. szerzej *T. Dybowski, A. Pyrzyńska*, w: *System PrPryw*, t. 5, 2006, s. 198 i n.; *A. Pyrzyńska, Zobowiązanie ciągłe*, s. 122 i n.). W zobowiązaniach ze **świadczeniami jednorazowymi** nie ma konieczności odwoływania się do czynnika czasu dla określenia przedmiotu świadczenia (zob. *Radwański, Olejniczak, Zobowiązania*, 2014, s. 50; *P. Machnikowski*, w: *Gniewek, Komentarz KC*, 2006, s. 501). Przykłady świadczeń jednorazowych to: przeniesienie własności rzeczy, zapłata ceny, naprawienie szkody wyrządzonej deliktem, zwrot nienależnego świadczenia. W zobowiązaniach ze **świadczeniem ciągłym (trwałym)** czas jest współwyznacznikiem rozmiaru należnych świadczeń. Świadczenie ciągłe polega na pewnym stałym zachowaniu się dłużnika w ciągu z góry oznaczonego lub nieoznaczonego czasu (np. dzierżawa, agencja, najem; *Z. Radwański, Uwagi o zobowiązaniach trwałych*, s. 251; *Radwański, Zobowiązania*, 1998, s. 66; *A. Klein, Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, s. 186; *T. Dybowski*,

w: System PrCyw, t. III, cz. 2, 1976, s. 107). **Szczególnym przypadkiem świadczenia ciągłego jest świadczenie okresowe**, które polega na cyklicznym, powtarzającym się w określonych odstępach czasu spełnianiu świadczeń pieniężnych lub rzeczy zamiennych (często świadczenia okresowe traktuje się jako samodzielną kategorię, nie zaś jako podkategorię świadczenia ciągłego – zob. *P. Machnikowski*, w: *Gniewek*, Komentarz KC, 2006, s. 501). Świadczenie okresowe należy odróżnić od poszczególnych rat świadczenia jednorazowego. Raty są częścią jednolitego świadczenia, którego wielkość oznaczona została bez udziału czasu (*Radwański, Olejniczak*, Zobowiązania, 2014, s. 50). Czas gra tutaj rolę wyłącznie w ramach ustalania sposobu wykonania zobowiązania, a nie jako determinant wielkości świadczenia (np. sprzedaż na raty, świadczenie rat leasingowych; zob. *J. Brol*, Umowa leasingu, s. 127; zob. również *M. Gutowski*, Głosa do wyr. SN z 6.11.2003 r., III CK 16/02).

- 39 4. Świadczenia podzielne i niepodzielne.** Świadczenie podzielne może być spełnione częściami bez istotnej zmiany jego przedmiotu lub wartości (art. 379 § 2 KC). Przy tej kwalifikacji decydujące znaczenie przedstawia interes wierzyciela (zob. *Radwański, Olejniczak*, Zobowiązania, 2014, s. 52). Świadczenie niepodzielne posiada właściwości, które w świetle interesów wierzyciela wykluczają częściowe spełnienie tego świadczenia bez istotnej zmiany jego przedmiotu lub wartości. Klasycznym przykładem świadczenia niepodzielnego jest zaniechanie. Jeśli chodzi o świadczenia polegające na działaniu, np. namalowanie obrazu, wykonanie rzeźby, wybudowanie obiektu budowlanego, to nie jest już one wolne od kontrowersji, ponieważ bywa kwalifikowane jako świadczenie podzielne [zob. np. wyr. SN z 19.3.2004 r., IV CK 172/03, OSNC 2005, Nr 3, poz. 56; zob. jednak wyr. SN z 16.5.2013 r., V CSK 260/12, OSNC – Zb. dodatkowy 2014, Nr C, poz. 49, w którym wyrażono pogląd przeciwny; zob. także wyr. SN z 4.6.2009 r., III CSK 337/08, Legalis, w którym SN zasugerował indywidualną ocenę konkretnej umowy zgodnie z zasadami wykładni umów (art. 65 § 2 KC) pod kątem podzielności świadczenia niepieniężnego z umowy o roboty budowlane; szerzej na ten temat zob. uw. do art. 379].
- 40 5. Świadczenia oznaczone co do tożsamości i oznaczone co do gatunku.** Podział ten łączy się z podziałem na rzeczy oznaczone co do tożsamości i na rzeczy oznaczone co do gatunku. Jest to podział zupełny i wyczerpujący (zob. np. *Radwański, Olejniczak*, Zobowiązania, 2014, s. 53). Przedmiotem **świadczenia oznaczonego co do tożsamości** są rzeczy indywidualnie oznaczone. Przedmiotem **świadczenia oznaczonego co do gatunku** są natomiast rzeczy oznaczone co do gatunku (rodzajowo). Wymagają one konkretyzacji, tj. wskazania konkretnego przedmiotu odpowiadającego cechom świadczenia (zob. uw. do art. 357).
- 41 6. Świadczenia pieniężne.** Świadczenie pieniężne polega na tym, że przedmiotem zobowiązania od chwili jego powstania jest suma pieniężna. W takiej sytuacji spełnienie świadczenia następuje przez zapłatę sumy nominalnej (zob. uw. do art. 358¹), co oznacza transfer abstrakcyjnej wartości pieniężnej wyrażonej w jednostkach pieniężnych, nie zaś znaków pieniężnych. Znaki pieniężne mogą być wykorzystane (obojętne zresztą jakie – o ile są ważne) jako jeden ze sposobów spełnienia świadczenia pieniężnego. Świadczenie pieniężne nie wymaga konkretyzacji (zob. np. *Radwański, Olejniczak*, Zobowiązania, 2014, s. 59).
- 42 7. Świadczenia rezultatu i starannego działania.** Świadczenia w zobowiązaniach rezultatu polegają na osiągnięciu z góry ściśle określonego efektu w sferze zjawisk zewnętrznych. Świadczenia starannego działania znajdują zaś wyraz w działalności odpowiednio ukierunkowanej, przy czym dłużnik nie ma obowiązku wskazanego

celu osiągnąć (zob. *Radwański, Olejniczak, Zobowiązania*, 2014, s. 45; *T. Dybowski*, w: *System PrCyw*, t. III, cz. 1, 1981, s. 82). Choć pogląd ten jest zasadniczo słuszny, to jednak – w świetle poniższych uwag – sam podział pomiędzy wspomnianymi rodzajami zobowiązań nie rysuje się wyraźnie.

W świadczeniach starannego działania obowiązki dłużnika mają, co do zasady, zmierzać do zachowania należytej staranności w dążeniu do określonego skutku. W rzeczywistości jednak dłużnik zobowiązuje się do przeprowadzenia wielu czynności dla osiągnięcia rezultatu, zaś obowiązki podjęcia poszczególnych działań wynikają z obiektywnych reguł wiedzy i doświadczenia życiowego. Do spełnienia świadczenia konieczne jest rzeczywiste podjęcie takich działań, nie wystarczy zaś, by dłużnik jedynie starał się je podjąć (zob. *M. Krajewski, Zobowiązania rezultatu*, s. 42 i n.). Akcentuje się również, że: 1) brak precyzyjnie określonych kryteriów rozróżnienia omawianych typów zobowiązań nie daje podstaw do przyjęcia odmiennych zasad odpowiedzialności (zob. *T. Dybowski*, w: *System PrCyw*, t. III, cz. 1, 1981, s. 81 i n.; *Czachórski, Zobowiązania*, 1994, s. 238–239), a w szczególności do uznania, iż w zobowiązaniach rezultatu dłużnik odpowiada na zasadzie ryzyka, podczas gdy w zobowiązaniach starannego działania – na zasadzie winy (zob. *Z.K. Nowakowski, Wina i ryzyko*, s. 103 i n.; *M. Romanowski, Zobowiązania rezultatu*, s. 20 i n.). Podkreślenia wymaga, że nawet w przypadku tzw. zobowiązań rezultatu, w których istnieje precyzyjny i dokładnie określony obowiązek jego osiągnięcia, analiza przyczyn jego nieosiągnięcia w kontekście przesłanek odpowiedzialności kontraktowej, wymaga oceny w perspektywie dochowania lub niedochowania staranności wymaganej w danym stosunku zobowiązaniowym. Ostatecznie o odpowiedzialności rozstrzygnie stopień staranności dłużnika, nie zaś osiągnięcie lub nieosiągnięcie rezultatu; 2) każdy stosunek zobowiązaniowy stanowi w gruncie rzeczy zobowiązanie rezultatu, ponieważ zawsze efektem prawidłowo spełnionego świadczenia jest określony rezultat (*T. Dybowski*, w: *System PrCyw*, t. III, cz. 1, 1981, s. 83). Zważywszy, że art. 355 § 1 KC wskazuje należyłą staranność dłużnika jako miarę prawidłowego wykonania zobowiązania, wydaje się, że omawiany podział rodzajów zobowiązań staje się, na gruncie prawa polskiego, trudny do uzasadnienia. Myli on bowiem miarę staranności z przedmiotem świadczenia. Dlatego też błędne w płaszczyźnie problematyki odpowiedzialności dłużnika są stwierdzenia zawarte w uzasadnieniu wyr. WSA w Warszawie z 21.3.2017 r. (VI SA/Wa 1836/16, *Legalis*), że „Wykonanie określonej czynności (szeregu powtarzających się czynności), bez względu na to, jaki rezultat czynność ta przyniesie, jest cechą charakterystyczną tak dla umów zlecenia (gdy chodzi o czynności prawne – art. 734 § 1 KC), jak i dla umów o świadczenie usług nieuregulowanych innymi przepisami (gdy chodzi o czynności faktyczne – art. 750 KC). W odróżnieniu od umowy o dzieło, przyjmujący zamówienie w umowie zlecenia (umowie o świadczenie usług) nie bierze więc na siebie ryzyka pomyślnego wyniku spełnianej czynności. Jego odpowiedzialność za właściwe wykonanie umowy oparta jest na zasadzie starannego działania (art. 355 § 1 KC), podczas gdy odpowiedzialność strony przyjmującej zamówienie w umowie o dzieło niewątpliwie jest odpowiedzialnością za rezultat”. Sąd pomylił tu decydującą o kwalifikacji problematykę określenia przedmiotu świadczenia w umowie z płaszczyzną odpowiedzialności.

8. Świadczenia wzajemne są charakterystyczne dla zobowiązań wzajemnych, czyli takich, w których obie strony zobowiązują się w taki sposób, że świadczenie jednej z nich ma być odpowiednikiem świadczenia drugiej (bliżej na ten temat zob. uw. do art. 487). Sprzężenie świadczeń wzajemnych opiera się na genetycznym *synallagma* (kauzalne uzależnienie ważności wzajemnych zobowiązań) oraz funkcjonalnym *synallagma* (wykonanie zobowiązań wzajemnych i skutków niewykonania oparte jest

43

na ogólnej zasadzie jednoczesności świadczeń; zob. bliżej *Radwański, Olejniczak*, *Zobowiązania*, 2014, s. 14–15; *Ł. Węgrzynowski*, *Ekwiwalentność świadczeń*, s. 121 i n.). Przeciwna kategoria to świadczenia, których cechy wzajemności względem siebie nie wykazują.

Art. 353¹. [Granice swobody umów]

Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Spis treści

	Nb	Nb
I. Zasada swobody umów – wprowadzenie	1–6	
1. Zasada autonomii woli stron	1	
2. Źródła swobody umów	2	
3. Normy delimitujące ważność umowy	3	
4. Obowiązujące zasady swobody umów	4	
5. Zakres swobody umów	5	
6. Kwestia jednostronnych czynności prawnych	6	
II. Zakres swobody umów	7–40	
A. Wprowadzenie	7–12	
1. Zakres swobody umów	7	
2. Treść umowy	8	
3. Określenie dozwolonej treści umowy	9	
4. Treść umowy a skutki czynności prawnej	10	
5. Ograniczenia swobody umów	11	
6. Sankcja naruszenia granic swobody umów	12	
B. Sprzeczność treści umowy z nakazem lub zakazem ustawowym	13–18	
1. Konsekwencje naruszenia normy	13	
2. Sprzeczność z normą merytoryczną	14	
3. Naruszenie dyspozytywnych norm prawnych	15	
4. Uchylenie mocy wiążącej normy dyspozytywnej	16	
5. Przekroczenie granic określonych normą dyspozytywną	17	
6. Przykłady	18	
C. Inne postaci sprzeczności umowy z prawem	19	
1. Naruszenie normy kompetencyjnej	19	
D. Określenie treści czynności w sposób nieobejmujący minimalnej treści czynności prawnej	20–22	
1. Sprzeczność z normą kompetencyjną	20	
2. Minimalna treść umowy	21	
3. Skutki niezamieszczenia w umowie minimalnej treści	22	
E. Brak wymaganych prawem elementów umowy; niespełnienie innych wymagań ustanowionych normą kompetencyjną	23–26	
1. Inne wymagane elementy umowy	23	
2. Wpis do księgi wieczystej jako element czynności prawnej	24	
3. Wymagana prawem aktywność organu władzy publicznej	25	
4. Inne wymagania wynikające z normy kompetencyjnej	26	
F. Sprzeczność celu umowy z prawem	27–30	
1. Rozumienie celu umowy	27	
2. Nieważność umowy	28	
3. Charakter celu	29	
4. Cel typowy	30	
G. Artykuł 87 Konstytucji RP a art. 353¹ KC	31–36	
1. Szerokie rozumienie ustawy	31	
2. Źródła prawa w Polsce	32	
3. Umowa sprzeczna z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, z ratyfikowaną umową międzynarodową czy też z ustawą	33	
4. Umowa sprzeczna z rozporządzeniem i prawem miejscowym	34	
5. Akty wewnętrzne	35	
6. Ogólne warunki umów, statuty, umowy spółki	36	
H. Sprzeczność z normą prawa unijnego	37–40	
1. Znaczenie prawa unijnego	37	
2. Zasada pierwszeństwa prawa unijnego	38	
3. Źródła prawa unijnego	39	
4. Bezpośrednia stosowalność	40	
III. Sprzeczność z zasadami współżycia społecznego	41–61	
A. Pojęcie zasad współżycia społecznego	41–52	
1. Rozumienie terminu zasad współżycia społecznego	41	
2. Charakter zasad współżycia społecznego	42	
3. Uzupełnienie treści zasad współżycia społecznego przez doktrynę i orzecznictwo	43	
4. Zasady współżycia społecznego a ważność umowy	44	
5. Cel umowy a nieważność	45	
6. Cel skierowany przeciwko drugiej stronie	46	
7. Sprzeczność czynności prawnej z zasadami współżycia społecznego	47	

[Przejdź do księgarni →](#)